

A MAGYAR 1. TÁBORI PÁNCÉLOSHADOSZTÁLY 1943-AS TÉLI HARCAINAK EMLÉKJELVÉNYE

Jelvényviselési problémák a m. kir. Honvédségben a második világháború idején¹

A magyar 1. tábori páncélosadosztály – a német Cramer-hadtest alárendeltségében – részt vett a magyar 2. hadsereg 1943. januári védelmi hadműveleteiben. Sikeres elhárító harctevékenysége és támadásai révén fontos szerepet játszott a magyar alakulat-töredékek visszavonulásának fedezésében, majd – utolsó harcokójának elvesztéséig – a január végi–február eleji utóvédharcokban.² A páncélosok hősie küzdelméről, amely a katasztrofális általános hadművelleti helyzetben is időszakos eredményeket hozott, a hadosztályparancsnok, vitéz Horváth Ferenc vezérőrnagy³ emlékjelvény kibocsátásával kívánt megemlékezni.⁴ A szándék komolyságát tükrözi, hogy a jelvény terve és adományozási, illetve viselési szabályzattervezete nem sokkal a hadosztály harcainak befejeződését követően, 1943. március közepére elkészült, még a seregtest Magyarországra való hazaszállítása előtt.⁵ A jelvény létrehozásának indítékait, az elnyerésére jogosultak körét, a jelvény külalakját és a viselés módját a szabályzattervezet pontosan meghatározza:

„Az 1. p[án]c[é]los h[ad]o[sztály] 1943. január hó 15 – február hó 9-ig négy hetes kemény harcot vívott a túlerőben lévő ellenséggel és a kérlelhetetlen, nekünk ismeretlen testet-lelket megdermesztő, zord orosz téllal – a h[ad]o[sztály] ebben a súlyos harcban a természet erőivel is dacolva, becsületesen és magyar virtussal, elejétől végig megállotta a helyét. Harcaink sikerét, harcosaink kemény kiállását mint [sic!] hadseregünk parancsnokának dicsérete, mint [sic!] a magyar hivatalos hadijelentés, úgyszintén a harcok alatt előljáró [sic!] német h[a]dt[est] p[arancsno]k szóbeli és német kitüntetések adományozása útján kifejezett elismerése is igazolja.

Kétségtelen, hogy a h[ad]o[sztály] történetében ezek a hetek méltóan sorakoznak a múlt dicső napjaihoz. És azok, akik ezekben a szinte emberfeletti testi és lelki erőfeszítést kívánó harcokban résztvettek [sic!], vagy bár nem harcos beosztásban, de parancsnokuk mellett minden körülmények között kitartottak és szolgálati állásukból következő kötelességüket számtalan nehézség és veszély ellenére, ellenséges tűzben is, hiánytalanul

¹ Köszönettel tartozom *Bánffyiné Kalaszky Györgyinek, Makai Ágnesnek, Bonhardt Attila alezredesnek, Jéney Sándor* nyá. őrnagynak és *Számvéber Norbertnek* a cikk megírásához nyújtott segítségükért. A fotókat *Szikits Péter* készítette.

² *Szabó Péter – Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1941–1943.* (Második, bővített kiadás.) Budapest, é. n. 98–100. o.; *Szabó Péter: Don-kanyar.* Budapest, 1994. 170–229. o.

³ Vitéz Horváth Ferenc (Brassó, 1898 – Stuttgart, 1971) 1942 novemberétől 1943 áprilisáig volt az 1. tábori páncélosadosztály parancsnoka, előbb ezredesi, 1943. február 1-jétől vezérőrnagyi rendfokozatban. *Szakály Sándor: A magyar katonai felső vezetés 1938–1945.* Lexikon és adattár. Budapest, 2003. 143–144. o.

⁴ Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL) HM Elnökség 23.184/1943. 1102./1. pc. ho. I. a. 43. III. 26. sz.

⁵ HL HM Elnökség 23.184/1943. 1102./1. pc. ho. I. a. 43. III. 26. sz. 1. és 2. sz. melléklet.; Az 1. tábori páncélosadosztályt – más alakulatokkal együtt – 1943 március végén szállították haza. A hadművelleti terület-ről elsőként hazatérő vasúti szerelvények március 28-tól kezdve léptek magyar területre. *Szabó: i. m.* 249. o.

teljesítették az 1. p[án]c[é]los h[ad]o[sztály] és általában a „magyar páncélosok” eddigi hírnevét fokozott mérvben öregbítették. Ennek [a] hóban-fagyban, minden fáradságot leküzdő harcos kiállásnak és hűséges kötelesség teljesítésnek emlékét akarom az alábbiakban ismertetett külső jelvényvel is a téli harcokban résztvevő [sic!] tisztek és legénység számára megőrkíteni.

Ez a jelvény az: »1. p[án]c[é]los h[ad]o[sztály] 1943. évi téli harcainak emlékjelvénye. «

A jelvényt az 1. p[án]c[é]los h[ad]o[sztály] p[arancs]nok adományozza az alább közzölt feltételek mellett.

A.) *Igényjogosultság feltételei.*

A jelvényre igényt tarthatnak:

1.) Akik 1943. I. 15[-től] – az 1. p[án]c[é]los h[ad]o[sztály] kötelékében csapat, parancsnokság vagy vonaton teljesítettek szolgálatot és megszakítás nélkül, szolgálati beosztásukban résztvettek [sic!] a Marki, Nikolajewka [Nyikolajevka], Ilinka, Nowyj-Oskol [Novij Oszkol], Michailowka [Mihajlovka], Korotscha [Korocsa] környéki harcokban.

2.) Akik 1943. I. 15-e és február 9-e között a h[ad]o[sztály] kötelékében el[lensé]g[es] behatás következtében megsebesültek.

3.) Akik fenti időszakban az 1. p[án]c[é]los h[ad]o[sztály] kötelékében csapatnál vagy parancsnokság szűkebb törzsében az 1.) p[ont] alatti harcok közül *legalább két harcban* a hat közül résztvettek [sic!], feltéve, hogy a többiben önhibájukon kívül, igazoltan nem lehettek jelen.

4.) Akik bár szervezetszerűen nem tartoznak az 1. p[án]c[é]los h[ad]o[sztály] kötelékébe, azonban saját maguk, vagy parancsnokságuk alá tartozó csapatokkal együtt az 1. p[án]c[é]los h[ad]o[sztály] p[arancs]nok alárendeltségében harcoltak és az 1., 2. vagy 3. pont alatti feltételekben [sic!] megfeleltek.

B.) *A jelvény leírása.*

A jelvény 4–4,5 cm nagyságú, tojásdad alakú, zománcozott babérszoros keretben harcos lövészt és egy harckocsit ábrázol, fölötte: »1. pc. ho. 1943. telén« felírással.

C.) *A jelvény viselése.*

Egyenruhában: a jelvényt a tábori sapka (téli sapka, kucsma) bal oldalán úgy kell felűzni, hogy a jelvény előre eső széle a sapka gombtól 8 cm-re és az alsó széle a sapka szélétől egy cm-re legyen.⁶ Jelvény viselhető úgy szolgálatban, mint szolgálaton kívül, kivéve mikor azt külön rendelet tiltja.

Polgári ruhában: viselhető a polgári kalap bal oldalán a kalapszalagra, vagy a polgári kabát bal mellrész[é]re tűzve.

Minden jelvényhez igazolvány jár, mely igazolja a jelvény jogos viselését. Az igazolványt az 1. p[án]c[é]los h[ad]o[sztály] p[arancs]nok írja alá és látja el a h[ad]o[sztály] körbélyegzőjével.

Tábori posta 241./01., 1943. III. 15.

Horváth Ferenc v[ezér]ő[r]na]gy s. k.”⁷

⁶ Több mint valószínű, hogy a tervezett viselési mód meghatározásánál az első világháborús sapkajelvények egyenruhán való elhelyezését tekintették előképnek.

⁷ HL HM Elnökség 23.184/1943. 1102./1. pc. ho. I. a. 43. III. 26. sz., 1. sz. melléklet.

A jelvény születéséről a hadosztály frontújságja, a *Páncélos tábori újság* is beszámolt 1943. március 25-i számában.⁸ A tábori lap szerkesztősége olyannyira jelentős eseményként tekintett a jelvény alapítására, hogy rajzát a címlapon, a vezércikkkel együtt közölte.⁹ A híradásból – a jogosultak köre és a viselés tervezett mikéntje mellett – a jelvény pontos külalakjáról, és a tervezők kilétéről is értesülhetett az olvasó:

„A jelvény [...] 4,5 cm nagyságú, díszes kivitelű zománcos [...] sapka jelvény.

Ovális alakú zöld tölgyfa koszorúban a fehér rohamsisakos g[ép]k[ocsizó] lövész tűzkészen tartott g[ép]pi[sztoly]val, a búzakék zománcú háttérben harcokosi, a koszorú felső részén fehér zománcú lap »1. Páncélos ho. – 1943 telén« felírással, lent pedig egy tüzéségi lövedéket [láthatunk.]

A jelvény rövidesen kivitelre kerül.

A jelvény végleges kiviteli tervét Takács Gyula¹⁰ sz[a]k[szolgálato]s f[ő]h[adna]gy-nak (2. g[ép]k[ocsizó] löv[ész] z[ászl]o[áll]j) a H[ad]o[sztály]p[arancsno]k úr által részben módosított terve alapján Gády Lajos¹¹ f[ő]h[ad]n[ag]y készítette el.¹²

A fent ismertetett, komoly alapossággal megalkotott szabályzattervezet csatolásával egyidejűleg a hadosztályparancsnok Nagy Vilmos honvédelmi miniszterhez fordult az emlékjelvény viselésének engedélyezése tárgyában. A folyamodványban Horváth vezérőrnagy kifejtette a jelvény eszmeiségéről alkotott véleményét is: „Miután a jelvény a p[án]c[é]los h[ad]o[sztály] tíz hónapi harctéri időszakának legnehezebb teljesítményének emlékét örökíti meg, tehát csúcsteljesítményekre ösztökél és eképen [sic!] mind a csapatnál, mind a tartalékosoknál a polgári életben honvédelmi és katonai nevelő hatással bír, kérem a jelvénynek a [...] viselését egyenruhában is engedélyezni.”¹³ A határozott hangú felterjesztés ezzel megkezdte kalandos útját a honvédségi bürokrácia útvesztőjében.

A beadvány sorsát feltétlenül érdemesnek tartjuk nyomon követni, hiszen az 1. tábori páncélosadosztály 1943-as téli harcainak emlékjelvénye nem csak az alakulat élete szempontjából jelentős. A kitűző ugyanis a második világháború azon kevés magyar katonai alakulatjelvényei közé tartozik, amelyeknek keletkezési körülményeiről, adományozásáról és viselési szabályairól korabeli, írásos források maradtak fenn. A második világháború idején a m. kir. Honvédség alakulatai egyébként is csekély számú csapatjelvényt bocsátottak ki (különösen az első világháború tömeges „jelvénytermésével” összehasonlítva), ráadásul túlnyomó hányadukkal kapcsolatban semmilyen értékelhető információ nem áll rendelkezésünkre. Kevés a viselési kép, az eredeti okirat, maguk a tárgyak

⁸ *Páncélos tábori újság*. Szerkesztőség és kiadóhivatal Tpsz: 241/01. 1943, Gyümölcscsoltó Boldog Asszony napja [március 25.], 4. o.

⁹ *Páncélos tábori újság*, 1943. március 25., 1. o.

¹⁰ Takács Gyula (Ács, 1914 – Cziegler Terézia) 1941. augusztus 1. és 1944. december 1. között a m. kir. 2. honvéd (budapesti) gépkocsizó lövészszázalójnál lövész-, majd aknavetőszázad-parancsnok, zászlóalj segéd-tiszt, zászlóaljparancsnok. 1940. május 1-jével főhadnagy. 1941. szeptember 1 – december 20., illetve 1942. június 15 – 1943. március 31. között szovjet hadművelési területen tartózkodott. Honvédelmi Minisztérium Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Központi Irattár 80857. Takács Gyula személyi anyaggyűjtője.

¹¹ Gády Lajos (Budapest, 1895 – Wágner Matild) tartalékos főhadnagy. *Honvédségi Közlöny*, 1943/4. 44. o.

¹² *Páncélos tábori újság*, 1943. március 25., 4. o.

¹³ HL HM Elnökség 23.184/1943. 1102./1. pc. ho. I. a. 43. III. 26. sz.

pedig ritkán vallanak múltjukról. Egyfelől ezért tartjuk fontosnak a páncéloshadosztály jelvényének bemutatását írásos és tárgyi dokumentumok tükrében. Másfelől – végigkísérve az emlékjelvény engedélyeztetésének procedúráját – azt is látni fogjuk, hogy a páncéloshadosztály kezdeményezésének elbírálása precedenst teremtett más, hasonló jellegű emléktárgyakkal kapcsolatos későbbi állásfoglalásokhoz. Megismerkedhetünk továbbá a Honvéd Vezérkarnak a jelvényviselés tekintetében kialakult álláspontjával is.

A Honvédelmi Minisztérium Elnöksége 1943. április 6-án az alábbi kommentár kíséretében bocsátotta az ügydarabot véleményezésre a minisztérium ruházati és felszerelési ügyekkel foglalkozó 2. r. osztálya, illetve a honvéd vezérkar főnöke 5., és 1. osztálya¹⁴ elé:

„Az 1. páncéloshadosztály – az 1943. év téli harcainak megőrkítéseként – az ezen harcokban résztvetteket [sic!] egyszerű emlékjelvénnel látta el és az iktatmányban kéri, hogy az emlékjelvényt az igényjogosultak egyenruhában is viselhessék.

A kérdés elvi fontosságú, mert ha az 1. p[án]c[élos] h[ad]o[sztály] egyéneinek engedélyezzük a szóbanforgó [sic!] jelvény viselését, akkor a többi harcteret járt seregtest (csapat) hasonló kérelmével számolni kell.

Kedvező döntés esetén a jelvény viselését feltétlenül szabályozni kellene, talán az ügyességi jelvényhez hasonlóan történhetne.¹⁵

Ha a már túltengő jelvényeket korlátozzuk és a jelvény viselését egyenruhában nem engedélyezzük, az Elnöki osztály nem emel észrevételt az ellen, hogy az emléktárgyként szerepeljen és azt az igényjogosultak polgári ruhában viseljék.”¹⁶

A megfogalmazásból ítélve az Elnöki osztály nagy jelentőséget tulajdonított a témának. Erre utal, hogy a jelvény rendszeresítését elvi fontosságú kérdésként aposztrofálta, illetve, hogy a viselés esetleges szabályozása kapcsán a legénység számára rendszeresített ügyességi jelvényeket javasolta igazodási pontnak. A HM 2. r. osztály részéről a következő vélemény érkezett az Elnökséghez április 16-án:

„Jóllehet méltányos volna eredményes és nehéz harctéri teljesítmények valamelyes látható jellel való megőrkítése, – azonban az osztály az amúgyis [sic!] túltengő jelvényhelyzetre tekintettel szóbanforgó [sic!] emlékjelvénynek, mint kötelezően viselendő cikknek, – rendszeresítését nem javasolja.

Bizonyára az orosz h[a]dm[űveleti] területen működő sereg- és csapattek között több is hajtott végre hasonlóan értékes és fontos kihatású harccselekményt, akik részére külön hasonló emlékjelvények engedélyezése folytán az áttekinthetlenség csak tovább fokozódnék.

Az osztály tudomása szerint ily jelvények az idegen hadseregeknél sem fordulnak elő.

Vannak ugyan bizonyos emlékjelek, azonban ezeket az illető hadjáratokban (területen) részt vett valamennyi csapat viseli (pl. német téli emlékkereszt).¹⁷

¹⁴ A m. kir. Honvéd Vezérkar kettős – HM és VKF – alárendeltségű 5. osztálya – többek között – a csapatok felszerelésével kapcsolatos anyagi ügyekben volt illetékes, míg az 1. osztály közreműködött a honvédségnél bevezetendő új felszerelési cikkekre vonatkozó iránykövetelmények kidolgozásában, valamint a vezérkar főnöke hatáskörébe tartozó minden elvi ügyben. *Sziji Jolán* (szerk.): *Fond- és állagjegyzék. A Hadtörténelmi Levéltár őrzésében lévő katonai iratok.* Budapest, 2002. 69–70. o.

¹⁵ A legénységi ügyességi jelvényeket a jobb mellen, a zubbonyzseb fölött, középen viselték.

¹⁶ HL HM Elnökség 23.184/1943.

Az osztály a kb. Elnöki osztály ama javaslatával, hogy esetleg szóbanforgó [sic!] jelvény emléktárgyként szerepeljen és az csak polgári ruhában legyen viselhető, – egyetért.”¹⁸

Érdekes, hogy a 2. r. osztály a katonai jelvények áttekinthetlenségének veszélye mellett külföldi példákra hivatkozva érvelt a páncélosadosztály emlékjelvényének egyenruhán való viselése ellen. A 2. r. osztály véleményével egyetértésben az vezérkar főnöke 5. osztálya is a „megelőzés” hívének mutatkozott, ám április 27-i keltezésű feljegyzésében bizonyos megoldásokat is javasolt:

„Ha a p[án]c[élos] h[ad]o[sztály] jelvényt kapna, a többi is jogosan kérhetné. Meggondolandó lenne, hogy esetleg minden h[ad]o[sztály] részére központilag terveztetnénk 1-1 jelvényt és központilag adnánk ki; vagy talán az egész 2. h[a]ds[ereg] részére kellene egységes, az egész hadjáratot felölelő jelvényt készíttetni. Külön egyes ala[kulat] részére nem.

A kb. 2. r. oszt[ály] véleményével kapcsolatban megjegyezni kívánjuk, hogy a túltengő és áttekinthetetlen jelvény-kérdésben az oszt[ály] ügykörszerűen kíván rendet teremteni.

Az emléktárgyként való engedélyezéssel az oszt[ály] egyetért.”¹⁹

A 2. hadsereg Don-menti harcainak emléket állító „egységes” jelvény (vagy kitüntetés?) létrehozása, amely akár a „bevonulási” emlékérmek²⁰ analógiájára is történhetett volna, végül nem valósult meg, holott minden bizonnyal nem ez volt az egyetlen erre irányuló kezdeményezés.²¹ A VKF 5. osztály a fenti véleményhez mellékelte a honvéd vezérkar főnökének 1943. február 23-án kelt 56.865/el. 5. vkf.–1943. számú rendeletét is, amelyet a hadtestparancsnokságok, a légi- és a folyami- parancsnokságok kaptak. A második világháborús magyar katonai jelvények történetének szempontjából ez a rendelet kiemelkedő jelentőségű, hiszen olyan hivatalos intézkedésről van szó, amely a honvédség legfelsőbb irányító szervének nézeteit tükrözi a szabálytalan katonai jelvényekkel és azok viselésével kapcsolatban:

„Tudomásomra jutott, hogy egyes cégek üzleti haszontól hajtva megkeresik a p[arancsnok]s[ág]-okat és jelvények (plakettek) megrendelésére kérik fel őket.

Felhívom a figyelmet arra, hogy a honvédség tagjai csak rendszeresített jelvényeket viselhetnek. Minden más jelvény viselése fegyelmi elbánás alá esik.

Az illetéktelen jelvények viselésére irányuló felhívás sem fegyelmi sem anyagi szempontból nem kívánatos, ezért azokat össze kell gyűjteni és megjegyzés nélkül a feladónak visszakell [sic!] küldeni.”²²

¹⁷ Helyesen német Keleti Emlékérem (Keleti Téli Csata Emlékérme 1941–1942). Valójában az olasz hadsereg egyes alakulatai például készíttettek saját emlékérmeket és kereszteteket, amelyeket félhivatalos mivoltuk ellenére a katonai egyenruhán is viselhettek.

¹⁸ HL HM Elnökség 23.184/1943.

¹⁹ HL HM Elnökség 23.184/1943. 1. sz. betélap a 23.184/Elnöki osztály – 1943. számhoz.

²⁰ Felvidéki Emlékérem (1938), Erdélyi Emlékérem (1940), Délvidéki Emlékérem (1941).

²¹ V. ö. Dr. Somorjai Lajos: Megjártam a Don-kanyart. Harctéri napló. Oroszország, 1942–1943. Budapest, 2002. 86. o. A napló írójának 1942. augusztus 16-i bejegyzésében a következőket olvashatjuk: „Egyébként igen jól leszünk dekorálva, ha hazamegyünk. Állítólag lesz a következő: Tűzkereszt a hadiszalagon koszorúval és karddal, Oroszországi Emlékérem, Vöröskereszt Emlékérem, Finn, Olasz és Német Emlékérem [...]” A naplóból nem derül ki, hogy honnan röpött fel egy „Oroszországi Emlékérem” alapításának híre, a megvalósításra mindenesetre nem került sor.

²² HL HM Elnökség 23.184/1943. 2. sz. betélap a 23.184/Elnöki osztály – 1943. számú ügyszerkezethez.

Az idézet szövegéből az is kiviláglik, hogy az egyes alakulatjelvények (érmek, plaketek) készíttetésének ötlete nem feltétlenül magától a csapattól eredt, úgy tűnik, hogy a kezdeményezés jó kereskedelmi érzékkel megáldott jelvény- és éremkészítőktől is származhatott, amelyet az alakulatok vezetősége – általában – minden bizonnyal örömmel fogadott. Ez kétségtelenül érdekes adalék a második világháború katonai numizmatikai emlékeinek vizsgálatához. A rendeletből egyúttal nyilvánvalóvá válik, hogy – 1943 februárjától – minden nemhivatalos (katonai) jelvény viselése szigorúan tilos volt a honvédségi egyenruhán. Ennek tükrében az 1. tábori páncélosadosztály felterjesztése eleve elutasításra volt ítélve, s a próbálkozás talán annak tulajdonítható, hogy a frontról még vissza sem tért seregtestnél nem értesültek a vezérkar főnökének intézkedéséről.

Végeredményben a páncélosadosztály emlékjelvényének egyenruhán való viselhetőségét a véleményezésre felkért osztályok – elvi okokra hivatkozva – egyöntetűen elutasították, polgári ruhán, emléktárgyként való viselésének azonban nem látták akadályát. Az engedélyezési ügy ezzel a döntéssel zárult le 1943. május 17-én.²³ A jelvény története azonban nem ér itt véget. A darabok ugyanis elkészültek, sőt, 1944 tavaszán hivatalos adományozásokra is sor került.²⁴ Az emlékjelvénnyel járó igazolványok szövege az engedélyeztetés tulajdonképpen kudarcát a lehető legpozitívabb megvilágításba helyezi:

„A m. kir. H[onvédelmi] M[iniszter] Úr 23.184./Elnöki oszt. – 1943. sz. alatt engedélyezett »1. pc. ho. téli emlékjelvény« viselésére jogosult. (A jelvény emléktárgyként polgári ruhában viselhető.)”²⁵

Valójában a honvédelmi miniszter sem magát a jelvényt, sem annak viselését nem engedélyezte. Az 1. páncélosadosztály parancsnokságának címzett, 1943. május 17-én kelt elnökségi kiadvány a következőképpen hangzott:

„Folyó évi 1102/1. pc. ho. I. a. 1943. III. 26. számú felterjesztésére értesítem, hogy a szóbanforgó [sic!] emlékjelvénynek egyenruhában való viselése – elvi okokból – nem engedélyezhető.

A jelvénynek az igényjogosultak által – emléktárgyként – polgári ruhában való viselése ellen észrevételem nincsen.”²⁶

Az igazolványok zárójeles megjegyzése mindazonáltal megfelelt a valóságnak, ám arról semmilyen adattal nem rendelkezünk, hogy az igényjogosultak vajon viselték-e a jelvényt polgári ruhán a háború hátralévő ideje alatt. A Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai gyűjteményében azonban a jelvény több példányban is megtalálható, amely lehetővé teszi magának a tárgynak a tüzetesebb vizsgálatát.²⁷

²³ HL HM Elnökség 23.184/1943.

²⁴ Az ismert igazolványok keletkezése 1944 tavaszára esik. Adományozások természetesen korábban és később is történhettek.

²⁵ Az igazolványok magántulajdonban.

²⁶ HL HM Elnökség 23.184/1943.

²⁷ A Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai gyűjteményében található példányok közül kettőnek a színes képét és leírását közli: *Makai Ágnes*: Páncélos jelvények a magyar királyi honvédségnél. *Militaria Modell Magazin* 1991/1. 26–29. o.

1. ábra

2. ábra

A gyűjteményben lévő jelvények közül kettőnek pontosan ismerjük az eredetét. Az egyik a m. kir. 1. honvéd gépkocsizó lövész pótzászlóalj ajándékként került a múzeumba 1944 augusztusában²⁸ – röviddel az intézmény személyzetének és anyagának a front közeledése miatt elrendelt kitelepítése előtt.²⁹ A másik ismert származású jelvényt egykori tulajdonosa adományozta a múzeumnak az 1990-es években.³⁰ Bereczky László Emil 1939 októberében vonult be az 1. gépvontatású könnyű tarackos tüzérsztály 3. ütegéhez. Részt vett az erdélyi bevonulásban, a délvidéki hadműveletben, majd 1941 második felében a keleti fronton Izjumig jutott a gyorshadtesttel. 1943 januárjában alakulatával a Donnál harcolt az 1. tábori páncélosadosztály alárendeltségében, ahol megsebesült.³¹ Így tehát jogosulttá vált a páncélosadosztály 1943-as téli harcai emlékjelvényének viselésére. Az adományozás időpontját nem ismerjük.

E két adatolható darab külalakjában is megegyezik, míg egy harmadik példány – bizonyos jegyekben eltérően – külön típust alkot. (Feltehetőleg a harmadik jelvény is 1945 előtt került a múzeumba, eredetéről azonban nem áll rendelkezésünkre információ.³²) A páncélosadosztály parancsnoka által 1943 márciusában a honvédelmi miniszterhez felterjesztett tervrajzot (1. ábra), a hivatkozott *Páncélos tábori újság* címlapján látható ábrát (2. ábra) és a tárgyakat összehasonlítva egy alapvető eltérést tapasztalhatunk: a kész

²⁸ M. kir. leltári száma 55271. Az ajándékozás pontos dátuma 1944. aug. 17. Jelenlegi leltári száma 3217/É.

²⁹ Farkas Gyöngyi – Jankó Annamária – Szijj Jolán (szerk.): „Múlt nélkül nincs jövő” A Hadtörténeti Intézet és Múzeum története 1918–2003. Budapest, 2003. 51. o.

³⁰ Leltári száma 2003.161.1./É.

³¹ Német tábori kórház után a munkácsi honvéd csapatkórházba szállították. 1943 októberében tért vissza Budapestre. Egy esztendővel később ismét bevonult, s 1945 januárjában szovjet hadifogságba esett. 1948 nyarán léphetett újra magyar földre. Bereczky László Emil írásos visszaemlékezése. Budapest, 1990.

³² Leltári száma 2004.242.1./É.

3. ábra

4. ábra

jelvények alsó ívén a tervekkel ellentétben csak egy, átlósan elhelyezett, jobbra néző tüzéségi lőszer van. Az ismert darabok mérete 41x33, illetve 42x33 mm. Eltérések tapasztalhatók a jelvény két elkészült típusának külalakja között is: más a zománc színe, a felirat betűtípusa, s bizonyos részletekben a rajzolat is különbözik (3. és 4. ábra)

A ruhán viselhető darabokon kívül a jelvénynek márványlapra erősített változatát is ismerjük. A Hadtörténeti Múzeum Tárgyi Emlékanyag-gyűjteményében található egyik ilyen asztali emléktárgy³³ az 1. páncéloshadosztály alárendeltségébe tartozó 1. gépkocsizó lövészdandár (1942. december 1-től lövészezred) parancsnokának, Vastagh György alezredesnek³⁴ a hagyatékából került a múzeumba.

Fentebb már utaltunk rá, hogy az 1. tábori páncéloshadosztály 1943-as téli harcainak emlékjelvénye precedenst szolgáltatott több, később felmerülő jelvényviselési probléma megoldásához. Az egyik ilyen eset a m. kir. kecskeméti 13. honvéd könnyű hadosztályhoz fűződik. A seregtest Don-kanyart megjárt tagjai a jogutód m. kir. szabadkai 13. honvéd gyaloghadosztály útján azzal a kéréssel fordultak a Honvédelmi Minisztérium Elnökségéhez, hogy az engedélyezze évenkénti bajtársi összejövetelük megtartását, s annak alkalmával az egyenruhán, illetve más alkalmakkor polgári ruhán egy – az alakulat által tervezett – emlékjelvény viselését. A gyaloghadosztály-parancsnok vitéz Vasváry József vezérőrnagy³⁵ aláírásával ellátott, 1943. szeptember 2-án kelt kérelem a következőképpen szólt:

³³ Leltári száma 01.82.1./TE.

³⁴ Vastagh György (Szabadka, 1896 – Szentes, 1944) alezredes (1943. május 1-től ezredes) 1941. október 1-től az 1. gépkocsizó lövészzászlóalj, 1942. augusztus 8-tól az 1. gépkocsizó lövészdandár (1942. december 1-jétől lövészezred) parancsnoka volt. *Szabó Péter*: Don-kanyar. Budapest, 2001. 349. o.

³⁵ Vitéz Vasváry József (Eszék, 1898 – Lauterach, 1984) vezérőrnagy 1943. augusztus 10-től október 1-jéig volt a 13. gyaloghadosztály parancsnoka. *Szakály*: i. m. 363. o.

„Jelentem, hogy a volt 13. honvéd könnyű hadosztály [olyó] évi januári harcaival kapcsolatosan, főképen [sic!] Ostrogoshk [Osztrogozsszk] védelmének és az onnan való kitörés sikeres megoldásának emlékére Hollósy Kuthy László vezérőrnagy, a 13. k[önnyű] h[ad]o[sztály] volt parancsnokának (jelenleg m. kir. honv[éd] mű[szaki] felügyelő) kezdeményezésére 1943. évi május hó 8-án a szegedi vesztegzár táborban tiszti értekezletet hívott egybe, amely elhatározta a bajtársi összetartozás fokozottabb ápolása céljából, hogy évenként bajtársi összejöveleket tart. Egyben kimondotta, hogy a fenti harcokban résztvett [sic!] bajtársak közös kívánságára egy a 13. k[önnyű] h[ad]o[sztály]-t legjobban jellemző emlékjelvényt készített.

A tiszti értekezlet javaslatát másolatban felterjesztem, egyben kérem annak engedélyezését, hogy a volt k[önnyű] h[ad]o[sztály] hivatásos és nem hivatásos tisztjei, tiszthelyettesei és honvédei [sic!] minden év január hó 19.-én bajtársi összejövetelt tarthassanak Kecskeméten.

Kérem továbbá megengedni, hogy az ide mellékelt emlékjelvényt a h[iva]t[ásos] tisztek, tiszthelyettesek és honvédek az összejövelekek alkalmával viselhessék, a nem hivatásos állománybeliek pedig a megalakítandó emlékbizottság engedélyével és igazolványával ellátva polgári öltözetbe mindenkor hordhassák.³⁶

A beadvány először a m. kir. szegedi V. honvéd hadtestparancsnokságra³⁷ került, ahol Makay-Hollósy Ferenc alezredes³⁸ látta el kézjegyével a hadosztály keresetéhez fűzött alábbi megjegyzést: „A 13. gy[alog] h[ad]o[sztály] javaslatával, a bajtársi összetartozás fokozottabb ápolásához fűződő szolgálati érdekből egyetértek.”³⁹

A 13. gyaloghadosztály kérése – a jelvény vonatkozásában – lényegében azonos volt az 1. tábori páncélosadosztály korábbi kérelmével. Nem csoda tehát, hogy az Elnökség a páncélos jelvény ügyére hivatkozott a felterjesztés kapcsán:

„Utalunk az előiratként csatolt 23184./Elnöki oszt. 1943. szám alatt az 1. p[án]c[élos] h[ad]o[sztály] részére egy ízben már kiadott döntésre, mely szerint az emlékjelvénynek egyenruhában való viselése – elvi okokból – nem engedélyezhető.

Nem merül fel észrevétel azzal szemben, hogy az emlékjelvénnel az igényjogosultak elláttassanak és azok azt polgári ruhában viselhessék. Az adományozást azonban a 13. gy[alog] h[ad]o[sztály] p[arancsno]k-nak (mint a 13. k[önnyű] h[ad]o[sztály] p[arancsno]k utódjának) kell végeznie. Erre a célra emlékbizottság, tehát egyesület megalakítását mellőzni kell.”⁴⁰

A VKF 1. és 5. osztályának egyetértésével az Elnökség 1943. október 29-én így válaszolt a beadványra:

³⁶ HL HM Elnökség 68642/1943. 347/el. sgh.–1943.

³⁷ A m. kir. szabadkai 13. honvéd gyaloghadosztály a m. kir. szegedi V. honvéd hadtest alárendeltségébe tartozott.

³⁸ Makay-Hollósy Ferenc (Budapest, 1902 – Brisbane, 1986) vezérkari alezredes 1943. szeptember 1–30. között az V. hadtestparancsnoksághoz volt vezényelve, majd 1943. október 1-től 1944. június 5-ig a hadtest vezérkari főnöke volt. *Szakály*: i. m. 215. o.

³⁹ HL HM Elnökség 68642/1943. M. kir. szegedi V. honvéd hadtestparancsnokság 20588/el. 1.–1943.

⁴⁰ HL HM Elnökség 68642/1943.

„Emlékjelvénynek egyenruhán való viselése – elvi okokból – tilos. Ezzel kapcsolatban utalok a m. kir. honvéd vezérkar főnöke 1943. II. 23-án kelt 56865./eln. 5. vkf. 1943. sz[ámú], a h[a]dt[est] p[arancsnok]ságoknak kiadott rendeletére, mely szerint a honvédség tagjai csak rendszeresített jelvényeket viselhetnek.

Nincs észrevételem az ellen, hogy [...] a volt 13. k[önnyű] h[ad]o[sztály] egyes hadviselt bajtársai [...] az emlékjelvényt polgári ruhában – emléktárgyként – viselhessék.”⁴¹

5. ábra

Az emlékjelvény egyenruhán való viselését tehát itt sem engedélyezték. Ismereteink szerint azonban ez a 13. gyaloghadosztály esetében azt jelentette, hogy a jelvény gyártása és kiosztása az igényjogosultak számára nem is valósult meg. Többek között ezért különösen értékes a jelvénynek az a mintapéldánya, amelyet a hadosztály az ügyirathoz mellékelte, s amely így a Hadtörténelmi Levéltárban – az 1944–1945-ös háborús pusztításokat átvészelve – az utókor számára fennmaradt.⁴² (5. ábra) A stílusában és kivitelében a második világháború repülőalakulatainak jelvényeit idéző, háromszög alakú, tűzománcos kítűzőt Berán Nándor iparművész készítette.⁴³ Mérete 22,5x25 mm. A jelvénykép egyes elemei találóan utaltak a seregre és annak 1943 januári harcaira: előbbi a 13-as szám és a jobbra ágaskodó kecske (a volt 13. könnyű hadosztály állomáshelyének, Kecskemétnek a címerállata), utóbbit a vörös „O” betű („oros” front) jelenítette meg.

Ugyancsak fontos szerepet kapott az 1. tábori páncélosadosztály jelvényének példája egy igen érdekes levélváltás során. Vitéz László Dezső altábornagy, a m. kir. VIII. honvéd hadtest parancsnoka,⁴⁴ 1943. szeptember 20-i keltezésű levelében a következő kéréssel fordult vitéz nemes Zsedényi Zoltán vezérőrnagyhoz,⁴⁵ a Honvédelmi Minisztérium Elnökségének vezetőjéhez:

⁴¹ HL HM Elnökség 68642/1943., 2. sz. betétív a 68642./Elnökség – 1943. számhoz.

⁴² Átadva a Hadtörténelmi Múzeum Numizmatikai gyűjteményének. Leltári száma 2004.235.1./É.

⁴³ A mintapéldány hátlapján Berán Nándornak, a korszak ismert jelvény-, érem- és plakettkészítőjének jelzése látható. Berán Nándor műterme Budapesten az I. kerületben, a Döbrentei utca 2. szám alatt volt.

⁴⁴ Vitéz László (Laucsek) Dezső (Lovászpata, 1893 – Budapest, 1949) altábornagy 1943. május 15 – 1944. április 5. között volt a VIII. hadtest parancsnoka. *Szakály*: i. m. 199–200. o.

⁴⁵ Vitéz nemes Zsedényi Zoltán (Kassa, 1897 – Budapest, 1979) tüzér ezredes, majd 1943. augusztus 1-től vezérőrnagy, 1942. november 15.–1944. május 1. között volt a Honvédelmi Minisztérium Elnökségének vezetője. *Szakály*: i. m. 381. o.

„Kedves Zoltán!

Azok részére, akik a VIII. hadtest parancsnokságnál és alakulatainál hosszabb [sic!] ideig teljesítenek hadművelleti területen szolgálatot és különösképpen megállták helyüket, emlékül a bolsevizmus elleni küzdelemben való részvételre, a mellékelt rajz szerint egy plakett készítésének terve merült fel.

A plaketten a széttöredező szovjet-csillag felett a tűzkereszt [sic!] utal a magyar katonának a bolsevizmus szétzúzására irányuló harcára.

Ezzel kapcsolatosan két kérdés elintézésére, illetve megválaszolására kérem baráti szívességedet.

Az első kérdés: lehetséges-e a tűzkereszt [sic!] ilyen alkalmazása; nincs-e akadálya annak, hogy a plaketten szimbólumként felhasználjuk?

Az esetben, ha a gondolat az erre illetékesek szerint megvalósítható, azt kellene tudnunk, vajjon [sic!] milyen anyagból engedélyeznék odahaza cca. 1000–2000 db plakett készíttetését; lehetne-e például erre a célra hadművelleti területen gyűjtött anyagot – pl. rézüstöt – hazaszállítani? Ugyanis idekint a plakettek elkészíttetése nehezen volna megvalósítható és egyébként sem engedném meg, hogy zárolt anyagot használjanak fel erre a célra.

Végül magyarázatképpen a rajzhoz megemlítem, hogy a felső hasádba vésetnének a megajándékozott nevét, az alsó részbe pedig a következő szöveget: «A bolsevista veszedelem ellen folytatott háborúban való részvétele, bátor magatartása és hűsége szolgálatának emlékére a m. kir. kassai VIII. h[onvéd] h[a]dt[est] p[arancsnok]sá»

Baráti szeretettel üdvözl: Dezső⁴⁶

A Horthy-kori katonai kitüntetések, érmek és jelvények iránt érdeklődő olvasó számára több érdekes részletkérdést is felvet László altábornagy levele. Ilyen például a Tűzkereszt szimbólumként való felhasználhatósága, és a plakettek készíttetésének anyagi háttere is. Az ezekre adott válaszok pedig nem pusztán információt szolgáltatnak a tárgykörben, de ráadásul a korszak illetékes minisztériumi vezetőjétől származnak, aki tábornoktársának a hivatalos formásokat mellőzve világosan és lényegre törően adott eligazítást és tett javaslatot az ügygel kapcsolatban. Zsedényi vezérőrnagy 1943. október 1-jén kelt levele így hangzik:

„Kedves Dezső!

A VIII. h[ad]dt[est]-nél szolgálatot teljesítők részére tervezett emlékjelvény ügyében írt megtisztelő leveledre legyen szabad a következőket válaszolnom:

Ilyen kezdeményezés már más alakulatok részéről is történt, többek között a páncélos hadosztály javasolta a téli hadjáratban résztvetteket [sic!] emlékjelvényrel ellátni, valamint a szegedi gyalogezred⁴⁷ is akart ilyet alapítani. A V{ezér}k[ar]f[ő]nöke erre

⁴⁶ HL HM Elnökség 23184/1943.

⁴⁷ M. kir. „Hunyadi János” 9. honvéd gyalogezred. Zsedényi vezérőrnagy talán a m. kir. szegedi V. honvéd hadtestparancsnokságra gondolt (l. a 13. gyaloghadosztály felterjesztését).

56.865/el. 5./vkf. – 1943. számmal folyó évi február 23-án már ki is adott egy rendelkezést, amely szerint a honvédség tagjai csak rendszeresített jelvényeket viselhetnek.

A páncélosadosztály felterjesztésére innen adtunk ki egy választ, amely szerint minden ilyen emlékjelvénynek egyenruhán való viselése elvi okokból nem engedélyezhető. Hozzáfűztük azonban, hogy a jelvénynek igényjogosultak által emléktárgyként polgári ruhában való viselése ellen észrevétel nincsen, ez utóbbi rendelet száma 23.184/Elnöki oszt. – 1943., kelt május 18-án. Ez a rendelet azonban csak egy válasz volt a páncélosadosztálynak és csak neki lett kiadványként kiadva.

Fentiek alapján ilyen emlékplakettet nyugodtan készíttethetsz, pláne hogyha nem is fogják ruhán viselhetni.

A tűzkeresztnek [sic!] díszítésként való alkalmazása ilyen viszonylatban nem eshetik kifogás alá.

A plakett anyaga tekintetében, valamilyen könnyű fém (alumínium-ötvözetet) javasolok, mert minden egyéb anyag alkalmazása, különösen pedig hadműveleti területen összegyűjtött értékesebb anyag hazaszállítása és felhasználása feltétlenül nehézségekkel járna és visszaéléseknek lehetne kútforrása.

A plakett nagyságára nézve azt javaslom, legyen olyan nagy, hogy ruhára való föl-tűzésre ne is jöhessen tekintetbe. Ezáltal sok kellemetlenséget el lehet kerülni.

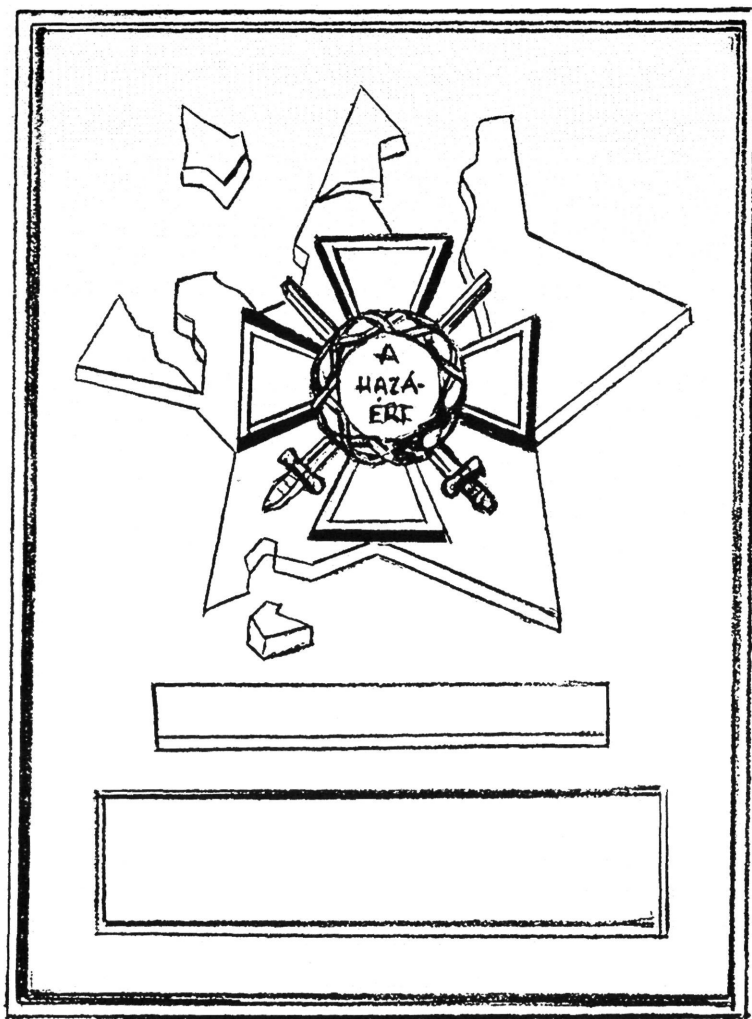
A plakett szövegére nézve csak az a megjegyzésem, hogy annak emlékjellege ki legyen domborítva és ne dicsekedhessék vele senki, mint kitüntetéssel. A h[adt]est] p[arancs]nok]ság ugyanis csak írásbeli dicséretben részesíthet valakit.

Azt hiszem fentiekkel teljes részletességgel megvilágítottam az ügyet és az ezek alapján választott megoldásodba senki sem kapaszkodhat majd bele. [...]"⁴⁸

A közvetlen hangvételi levélből – akárcsak a fentebb bemutatott előzményekből – egyértelműen kiderül, hogy a Honvédelmi Minisztérium Elnöksége nem gátolta az alakulatokat félhivatalos és nemhivatalos numizmatikai emléktárgyak készíttetésében. Bizonyos dolgokra azonban kínosan ügyeltek, ilyen volt például a jelvények viselhetősége és kitüntető jellege. Ezért szorgalmazta válaszában több helyütt is Zsedényi vezérőrnagy, hogy a VIII. hadtest parancsnoka olyan emlékplakettet készíttessen, amelynek mérete eleve kizárja a viselést, valamint, hogy az emléktárgy felirata (elnevezése) ne utaljon kitüntető jellegre. Érdekes ugyanakkor, hogy a Tűzkeresztnek (tehát egy állami kitüntetésnek) egy nem-hivatalos emléktárgyon való ábrázolása nem ütközött a minisztérium el-lenállásába.

A levél utal továbbá a háborús nyersanyaghiányra – mint az emlékplakett elkészíttetésének hátráltató tényezőjére – is, amely nem elhanyagolható szempont, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy az anyagi lehetőségekhez képest milyen sok hasonló jellegű emléktárgy (jelvény, érem, plakett) készült a második világháborúban a honvédség és az egyes alakulatok harci tevékenységének megörökítésére. Ennek tükrében érthető, hogy miért készítették 1942-től a katonai témájú jelvények, érmek és plakettek jelentős részét

⁴⁸ HL HM Elnökség 23184/1943.

6. ábra

alumíniumból,⁴⁹ s hogy „felértékelődnek” azok a numizmatikai emlékek, amelyeknek gyártásához értékesebb fémeket használtak.

Ismereteink szerint az említett emléklakett kivitelezése végül nem valósult meg. Ennek ellenére – vagy éppen ezért – a László Dezső leveléhez mellékelte tervrajz⁵⁰ (6. ábra)

⁴⁹ A teljesség igénye nélkül: az 1944-ben rendszeresített ügyességi, és az 1945-ben bevezetett teljesítményi jelvények, az 1944-es levante honvédpróba jelvények, a Szent László hadosztály jelvénye, illetve több alakulat (például a 30. harcokoszred, a 24. tüzérezred és a 2. haditudósító század) emlékérméi és plakettjei is alumíniumból készültek.

⁵⁰ HL HM Elnökség 23184/1943.

értékes dokumentum, amely rávilágít arra, hogy a Tűzkeresztnek – tulajdonképpeni „tömegkitüntetés” mivolta dacára – milyen komoly tekintélye volt a katonák körében. Megjelenése ebben az összefüggésben egyszersmind adalék ahhoz is, hogy a Horthy Miklós által 1941-ben alapított kitüntetés – amely háborús emlékkereszt és sebesülési „érem” is volt egyben –, nem csak rendeltetése szerint, de szimbólumként is hasonlóságokat mutat a Károly Csapatkeresztrel. Az I. (IV.) Károly nevéhez fűződő kitüntetés ugyanis mind az első világháborús osztrák–magyar alakulatjelvényeken, mind a háború után készített emléktárgyakon és a magyar településeken állított hősi emlékműveken feltűnt. A két kitüntetés analógiájára álljon itt egy példa: a Frontharcos (később Tűzharcos) Szövetség jelvényein, amelyeknek első világháborús veteránok által viselt változatán a Károly Csapatkereszt mint központi motívum szerepelt, a második világháborúban megjelent a Tűzkereszt I. fokozatának képe. Ez utóbbi jelvényeket természetesen az újabb világháború igényjogosultjai tűzhatték a mellükre.

Végezetül ide kívánczik még egy plakett-terv bemutatása. A m. kir. kaposvári 10. könnyű hadosztály orosz harctéren folytatott majd' egy éves küzdelmének emléket állító plakett tervét (7. ábra, 229. o.) a *Magyar Katonaiújság* 1943. május 29-i száma közölte az alábbi sorok kíséretében:

„Hosszú katonavonatok hozzák azokat a harcosokat, akik tengernyi szenvedésben, harcban és diadalban voltak együtt. Ezer és ezer szív osztozott örömben és bánatban. Ezer és ezer szál fűzi egymáshoz azokat, akik csaknem egy esztendőn át váll-váll mellett küzdöttek és vérük hullásával tettek hitet a Haza és az egymáshoztartozás [sic!] szent gondolata mellett. Az emlékek most még elevenek. A bajtársi kezek még szorosan fonódnak egymásban [!], de az idő és a mindennapos gondok idővel elhalványítják azokat. Dezső László zászlós ezért egy művészi emlékplakettet tervezett a nemrég hazatért 10. könnyű hadosztály honvédei [sic!] részére. A plakett elkészítése anyaghiány miatt még egyelőre akadályokba ütközik, helyette a fenti fotókópiát terjesztik, amely Kaposváron Ruzsits Endre fényképszéknél rendelhető meg.”⁵¹

Ismét egy tervvel állunk szemben, amely – „anyaghiány miatt” – végül nem valósult meg. Élelmes megoldásként azonban a volt bajtársak (és bizonyára más érdeklődők is) hozzájuthattak a tervrajz fotómásolatához. A plakett felirata („rossebes”) az Osztrák–Magyar Monarchia hagyományait idézi: a Kaposváron állomásozó cs. és kir. 44. gyalogezred katonáit nevezték „rosseb-bakáknak”. A tervező által használt egyetemes katonai motívumok (kard, babér- és tölgyág) szintén az első világháború ikonográfiáját elevenítik föl, s mindenképpen elütnek a páncélosadosztály jelvényének realista ábrázolásától, vagy akár a VIII. hadtest plakettjének elvont, de mégis korabeli szimbólumaitól. Az már bizonyára nem fog kiderülni, hogy ezek a tervek megvalósultak volna-e a háború után, ha a politikai légkör megengedi, ám ha figyelembe vesszük azt, hogy az 1920–30-as években számos egykori alakulat tagjai elkészítették kítűzőiket az első világháború emlékére, akkor joggal feltételezhetjük, hogy igen.

⁵¹ *Magyar Katonaiújság* 1943. május 29., 6. o.

7. ábra

Mint arra már utaltunk, a fentiekben ismertetett írásos és tárgyi dokumentumok fennmaradása – a magyarországi háborús pusztítások mértékének ismeretében – kivételes szerencse. Közlésüket azonban nem csak kitüntetés-történeti szempontból tartottuk fontosnak. Reményeink szerint bizonyos részletek a hadtörténészek számára is hasznos forrásként szolgálhatnak, mint ahogy a hadtörténeti munkáknak is szerves és értékes részét képezhetik a katonai kitüntetésekre és jelvényekre vonatkozó adatok.

Gergely Pál Sallay

THE COMMEMORATIVE BADGE OF THE 1943 WINTER OPERATIONS
OF THE HUNGARIAN 1ST ARMoured DIVISION

The Issue of Wearing Badges in the Royal Hungarian Army
during the Second World War

Summary

In January 1943, the Hungarian 1st Armoured Division took part in the defence operations of the Hungarian 2nd Army on the eastern front. The division covered the withdrawal of the fragments of various units and suffered heavy losses. To commemorate the heroic struggle, the division commander instituted a badge in March 1943 for the participants of the operations.

On the strength of archival sources, the author introduces the statutes of the badge, and compares the plans with the existing versions of the badge, relying on the collections of the Hungarian Military History Museum.

The study discusses the procedure of the badge's authorisation, which provides interesting details about the opinion of the competent departments of the Hungarian Ministry of Defence and the Hungarian General Staff, regarding the issue of wearing badges on the uniform. At the end of the process, the General Staff did only authorise the wearing of the badge in plain clothes. Later on, this decision served as an official position, when it came to authorising other non-official formation badges.

The author also presents the plans of the commemorative badges and plaques of the 13th Infantry Division, the VIII Corps and the 10th Light Division from the same year.

Gergely Pál Sallay

L'INSIGNE COMMÉMORATIF DES BATAILLES D'HIVER DE 1943
DE LA PREMIÈRE DIVISION BLINDÉE HONGROISE DE CAMPAGNE

Problèmes liés au port d'insignes dans l'armée royale hongroise
lors de la deuxième guerre mondiale

Résumé

La 1ère division blindée hongroise de campagne participa aux opérations de défense de janvier 1943 menées par la deuxième armée hongroise sur le front de l'Est. La division couvrit la retraite des restes de plusieurs unités et subit de graves pertes. A la mémoire de ces combats héroïques, le général de division émit, en mars 1943, un insigne commémoratif destiné à ceux qui prirent part aux combats.

Sur la base de documents d'archives, l'auteur expose le règlement relatif à l'insigne et compare les projets d'insigne avec les versions conservées en se fondant sur les collections du Musée hongrois d'Histoire militaire.

L'étude présente le processus d'autorisation de l'insigne qui révèle des détails intéressants sur la position des services compétents du Ministère hongrois de la Défense et de l'état-major concernant le port d'insigne sur l'uniforme. A la fin du processus, l'état-major n'autorisa le port de l'insigne que sur les habits civils. Par la suite, cette décision devint la position officielle lors de l'autorisation des autres insignes non officiels.

L'auteur présente également les projets de plaquettes et d'insignes commémoratifs, conçus dans la même année, pour la 13e division d'infanterie, le 8e corps d'armée et la 10e division légère.

Gergely Pál Sallay

DAS ERINNERUNGSABZEICHEN DER WINTERKÄMPFE DES JAHRES 1943 DER UNGARISCHEN I. FELDPANZERDIVISION

Probleme des Tragens von Abzeichen in der königlich ungarischen Honved-Armee zur Zeit des Zweiten Weltkrieges

Resümee

Die 1. ungarische Feldpanzerdivision nahm im Januar 1943 an den Verteidigungsoperationen der ungarischen 2. Armee an der Ostfront teil. Die Division deckte den Rückzug mehrerer Trupenteilreste und verbuchte bedeutende Verluste. An den heldenhaften Kampf erinnerte der Kommandant der Division im März 1943 mit der Begründung eines Erinnerungsabzeichens, welches an diejenigen verliehen werden konnte, die an den Kämpfen teilgenommen hatten.

Der Verfasser gibt anhand von Archivquellen die Satzung des Abzeichens kund, und vergleicht – indem er sich auf die Sammlungen des ungarischen Museums für Militärgeschichte stützt – die Abzeichenpläne mit den erhalten gebliebenen Varianten.

Die Studie behandelt auch den Prozess der Genehmigung von Abzeichen und vermittelt dabei interessante Details darüber, was die Meinung der zuständigen Abteilungen des Ministeriums für Landesverteidigung und des Honved-Generalstabs über das Tragen von Abzeichen auf der Uniform war. Am Ende dieses Prozesses genehmigte der Generalstab nur das Tragen von Abzeichen auf Zivilkleidung. Im späteren Verlauf bildete diese Entscheidung den offiziellen Standpunkt, als es zur Genehmigung von sonstigen nicht offiziellen Truppenabzeichen kam.

Der Verfasser stellt auch die Pläne der Erinnerungsabzeichen und Plaketten der 13. Infanteriedivision, des VIII. Korps und der 10. leichten Division aus demselben Jahr vor.

Гергей Пал Шаллаи

ПАМЯТНЫЙ ЗНАЧОК ВЕНГЕРСКОЙ I ПОЛЕВОЙ БРОНЕТАНКОВОЙ ДИВИЗИИ В ПАМЯТЬ О БОЯХ ЗИМОЙ 1943 ГОДА

Проблемы в связи с ношением памятных значков в Венгерской Королевской Армии в период второй мировой войны

Резюме

Венгерская I полевая бронетанковая дивизия участвовала в оборонительных операциях венгерской 2-ой армии в январе 1943 года на восточном фронте. Несколько остатков дивизионных частей прикрывали отступление войск и понесли очень большие потери. В марте 1943 года в связи с героической борьбой участников боев командир дивизии распорядился увековечить память погибших путем издания памятных значков, которые могли быть присвоены участникам.

Автор статьи на основании архивных источников излагает устав памятного значка и, опираясь на коллекцию венгерского Военно-Исторического Музея, сравнивает проекты значков с сохранившимися вариантами.

В статье рассматривается процесс разрешения ношения значка, благодаря чему читатель узнает интересные подробности о том, каково было мнение компетентных отделов венгерского Министерства Обороны и Хонведского Генерального Штаба о ношении значков на военной форме. В результате процесса обсуждения устава, касающегося ношения значка, Генеральный Штаб разрешил ношение его лишь на гражданском платье. Позднее это решение стало официальной точкой зрения, было разрешено ношение прочих не-официальных значков других боевых частей.

Автор статьи описывает также и другие проекты значков того же года, в том числе 13-ой пехотной дивизии, VIII корпуса и 10-й легкой дивизии.

Budapest, 2004.
408 o., ill.
5880.- Ft
ISBN 963 327 367 6

Hermann Róbert

Az 1848–1849-es szabadságharc nagy csatái

Hermann Róbert könyvével indul a Zrínyi Kiadó Nagy csaták című új sorozata. Célunk az, hogy a magyar történelem egy-egy háborús korszakának csatáin és ütközetein keresztül mutassuk be a magyar történelem egészét. Természetesen a hadieseményekre összpontosítunk, de miután a háborút társadalmi jelenségnek – vagy ahogy a neves porosz katonai teoretikus, Karl von Clausewitz fogalmazott, a politika más, erőszakos eszközökkel történő folytatásának – tekintjük, a kor tágabb politikai körülményeit ismertetve szólunk a háborúk történetéről.

A kötet nem a forradalom és a szabadságharc története, sőt nem is teljességre törekvő hadi krónikája. A szerző arra vállalkozott, hogy elemezze a szabadságharc legjelentősebb összecsapásait, s ezáltal a magyar hadtörténelem egyik legdicőségesebb időszakát idézze fel a mai olvasó számára. A korszak politikatörténete, valamint a hadszíntér és a közlekedési lehetőségek ismertetése után a szembenálló haderőket mutatja be, majd ezt követi a szabadságharc 11 csatájának és 28 ütközetének leírása – számos illusztrációval, világosan eligazító térképekkel, az összecsapásokban szemben álló erők vezetőinek életrajzával és a fennmaradt jelentésekből, visszaemlékezésekből, levelekből vett részletekkel. A kötetet részletes, áttekintő bibliográfia zárja.

Zrínyi Kiadó